

[N. Chr. Christensen.]

berettigelsen af den passus, der står i betænkningen, om, at der ikke blev taget tilbørligt hensyn til de alarmerende indberetninger, og om det svigtende samarbejde, der fik skæbnesvangre konsekvenser. Ikke ordene i betænkningen er stærke, men derimod selve begivenhederne omkring den 9. oktober taler deres sørgelige sprog, begivenheder, som den nuværende yngre generation måske knap nok kender, men som vi andre ikke har glemt.

De dele af kommissionsberetningerne, der omfatter udviklingen under besættelsen, herunder regeringens og embedsmændenes ansvar, arbejde, udført for besættelsesmagten, og politisk virksomhed, der kan indeholde anslag mod folkestyret, optager ikke megen plads i de forskellige udtalelser, der er afgivet af udvalget. Det betyder ikke, at disse forhold ikke har været underkastet en kritisk vurdering. For en del af forholdene gælder det, at domstolene har været i virksomhed under retsopgøret. De forhold, der falder ind under den parlamentariske vurdering, har ikke givet anledning til bemærkninger, hvor det gælder tilsigtede eller ubevidste anslag mod folkestyret.

Hvad ministrenes og embedsmændenes forhold angår, må deres virksomhed ses under den synsvinkel, at det nationale samarbejde politikerne imellem fandt udtryk i dannelsen af samlingsregeringer og samarbejdsudvalg med det formål at hindre, at Danmark blev inddraget i krigen på tysk side, og at man — så langt som mulighed gaves derfor — skulle opretholde dansk styre og selvstændighed.

Adskillige af de handlinger, der blev foretaget under krigen — og udtalelser, der blev fremsat af ansvarlige ministre — vakte anstød mange steder i befolkningen. Det må imidlertid — selvom det ikke kan undskyldes i alle forhold — godskrives regeringen og departementschefestyret, at de danske myndigheder var ude for et pres af en karakter, som befolkningen ikke havde mulighed for at bedømme. De parlamentariske kommissioners beretninger og bilag — ikke mindst de tyske dokumenter — bærer mange vidnesbyrd herom. Det bør derfor retfærdigvis indrømmes, at de fleste handlinger og udtalelser bør godskrives ud fra den betragtning, at formålet var at

holde Danmark udenfor en endnu større ulykke. Jeg kan i denne mangfoldighed af dokumenter og udtalelser let fremhæve eksempler, der måtte give anledning til en endog kraftig reaktion fra befolkningens side — og også gjorde det — men jeg tør ikke sige, at disse mænd ikke har handlet ud fra fædrelandets interesser, hvor besynderlige udslag det end kunne give sig, navnlig ud fra en eftertidig bedømmelse; men her, som under andre forhold, har det vist sig, at det har sin pris at vende et dobbelt ansigt ud imod befolkningen. Vi må i denne forbindelse dog ikke glemme, at det er ulige lettere at dømme, når man står udenfor og ikke har noget ansvar for begivenhederne, end det var for dem, der måtte handle ud fra et stigende tysk pres. Det var en fase i Danmarks stilling under besættelsen. Derfor kom den dag også, da samarbejdspolitikken ikke kunne videreføres — og dog fortsattes også det politiske samarbejde i national ånd under jorden, medens departementschefestyret skånede os for et rent tysk diktatur i vore anliggender. Jeg kan ikke tilbageholde et anerkendende ord overfor dette danske administrationsværn og dets virke, medens modstandsånden voksede i trods og beslutsomhed og banede vejen for Danmark mod friheden.

Vi er — skal jeg sige til slut — ofte stødt på den betragtning, når sammenligning er draget mellem retsopgøret og politikernes forhold, at de små tyve hængere man, men de store lader man løbe. Denne sammenligning halter, og den er helt urimelig. Jeg skal villigt erkende, at der indenfor retsopgøret har været forseelser, der har fået hård straf i forhold til den straf, andre belastede fik; men sammenligning fra selve retsopgøret til politikernes forhold kan ikke drages. De folk, der fik straf under retsopgøret, var alle i fjendens sold, enten som små eller store værnemagere eller som det, der var endnu værre: forbrydere mod landsmænd. For mange ledende politikere gælder det, at de måtte træde i et vist forhold til besættelsesmagten, men udtrykkeligt med det formål at værne danske interesser og at forhindre landsforrædere i at blive stattholdere i Danmark. Herom findes der også adskillige dokumenter i de parlamentariske kommissioners beretninger.

Det var en svær tid at komme igennem,